

□ ΤΟΥ ΚΩΣΤΗ ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗ

Το 1939

Τια όσους παρακολουθούν -έσω και εκ του μακρόθεν- τον αναπροσανατολισμό της μοντέρνας ιστοριογραφίας θα έχουν διαπιστώσει ότι επιχειρείται μια αναδιαπραγμάτευση σε βάθος και σε έκταση των συνθηκών υπό τις οποίες ελήφθησαν οι «μοιραίες» αποφάσεις που οδήγησαν τόσο στους δύο παγκοσμίους πολέμους όσο και στη Ρωσική Επανάσταση. Το χθες δεν απομακρύνεται, απλώς διαπλάτυνεται, μακραίνει, αναμορφώνεται με την εύρεση νέων στοιχείων, με την επιστράτευση νέων κριτηρίων και την απαλλαγή από τις εθνικιστικές δεσμεύσεις. Στο βιβλίο του Νάιאל Φέργκιουσον, «Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος» (Πατάκης), είναι προφανής η τάση να διαφανεί ότι η τελική απόφαση (ό,τι κι αν σημαίνει αυτό) δεν επιβαλλόταν από τα ίδια τα πράγματα, αλλά από τις ευνόητες προκαταλήψεις των επιτελείων και των κυβερνήσεων. Ο Μεγάλος Πόλεμος -ειδικά αυτός- μπορούσε να αποτραπεί. Επίσης στο ογκώδες έργο του Ίαν Κέρσου, «Δέκα αποφάσεις που άλλαξαν τον κόσμο, 1940-1941» (Πατάκης), αναλύεται με εξαντλητικό τρόπο η συμμετοχή στον πόλεμο χωρών (όπως η Ιαπωνία) που κίρπυζαν τον πόλεμο όχι επειδή ήθελαν, αλλά επειδή, αν τον κίρπυζαν αργότερα, θα το μετάνιωσαν. Στην ίδια γραμμή κινείται και το βιβλίο του Ρίτσαρντ Όβερνι, 1939 (μετ. Τίνα Σπερελάκη, Πατάκης) όπου η ανάλυση περιορίζεται μόνο στις κινήσεις της αγγλικής και -δευτερευόντως- της γερμανικής και της γαλλικής κυβέρνησης.

Είναι γνωστό ότι, άμα τη λήξει του «Μεγάλου Πολέμου», οι συμβατικές δυνάμεις (Συνθήκη των Βερσαλλιών) έκριναν ωστόσο να δημιουργήσουν ένα ανεξάρτητο πολωνικό κράτος, εκδικούμενες τη Γερμανία. Βασικός όρος ήταν η παραχώρηση της γερμανικής πόλης Ντάντσιχ στους Πολωνούς, οι οποίοι -μέσω εδαφικού διαδρόμου- θα το αξιοποιούσαν ως κέντρο του εισαγωγικού-εξαγωγικού εμπορίου τους. Συνήρα το νέο πολωνικό κράτος είχε ενσωματώσει μια περιοχή που ανήκε στην πρώην ρωσική αυτοκρατορία: ο Κόκκινος Στρατός, με επικεφαλής τον Τουκατσέφσκι, απείλησε το 1920 να περικυκλώσει τη Βαρσοβία, όμως ο Ιωσήφ Πίλοσούσκι όχι μόνο συνέκριψε τους εισβολείς, αλλά έσπασε και τον ιδρυτικό μύθο του νέου πολωνικού κράτους. Κατά συνέπεια, η Πολωνία βρισκό-

“

Γαλλία και Βρετανία πίστευαν ότι ο Γκέρινγκ έρρεπε μάλλον προς ειρηνική λύση· ότι ο Φίρερ είχε τελειώσει και ότι το ζητούμενο ήταν πώς θα εξουδετέρωναν αυτόν τον «ξεμασκαραμένο απατεώνα» με τη μικρότερη δυνατή φασαρία· υποστήριζαν ότι ο άξονας Ρώμης - Βερολίνου - Τόκιο είχε διασπαστεί· επίσης, περιόριζαν τις ναζιστικές φιλοδοξίες μόνο στην ανάκτηση της Πολωνίας

”

ταν σε μέγκεντ - Γερμανία και Ρωσία, για δικούς της λόγους η καθεμιά, υπέβλεπαν αυτόν τον πράσινο διάδρομο μεταξύ Μόσχας και Βερολίνου, όπου η επίθεση (όταν επιτέλους αποφασίστηκε) διέλυσε κυριολεκτικά το πολωνικό κράτος. Άλλωστε δεν είναι τυχαίο το ότι το σύμφωνο μη επθέσεως Χίτλερ - Στάλιν διαλύθηκε αμέσως μετά τη γερμανική εισβολή στην Πολωνία. Κερδισμένος θα ήταν όποιος ενσωμάτωνε την αδύναμη Πολωνία.

Αναλύοντας εξαντλητικά τις διαβουλεύσεις των πολιτικών επιτελείων, ο Όβερνι αποσκοπεί ειδικά στην παρουσίαση ενός κλίματος αναποφασιστικότητας και αδρανούς καχυποψίας, που δεν κολακεύει ιδιαίτερα το κύρος των τότε κυβερνήσεων. Η ατζέντα της εποχής περιελάμβανε τα ακόλουθα επιχειρήματα. α) Η Γερμανία

αποσκοπεί σε γενικευμένο πόλεμο ή θα περιοριστεί στην ανάκτηση του Ντάντσιχ; β) Οι σύμμαχοι της Πολωνίας (Αγγλία και Γαλλία) θα τηρήσουν τις υποσχέσεις τους για βοήθεια ή θα παραμείνουν αμέτοχοι; γ) Άραγε ο πολωνο-βρετανο-γαλλικός άξονας αφορούσε μόνο την ασφάλεια του πολωνικού διαδρόμου ή και την άμυνα έναντι σε μια ενδεχόμενη χιτλερική επίθεση; δ) Τι θα έκανε ο Χίτλερ σε περίπτωση που συνέτριβε την Πολωνία; Θα μετέφερε τον πόλεμο στη Σοβιετική Ένωση; Θα στρεφόταν κατά του Λονδίνου και του Παρισιού; Με έναν λόγο: Θα κυριεύε τον «ζωτικό χώρο» της Ανατολής για να στραφεί μετά εναντίον της Δύσεως ή θα προτιμούσε να πληξει Άγγλους και Γάλλους, αφήνοντας τελευταίους τους Σοβιετικούς; ε) Η Αμερική θα με-

τείχε στον πόλεμο ή θα περιοριζόταν σε ρόλο θεατή;

Ενδεικτικός ήταν ο τρόπος με τον οποίο αντιμετώπιζαν τον Χίτλερ ή αγγλική και η γαλλική κοινή γνώμη. Καθώς οι Άγγλοι μετέφεραν τους καλλιτεχνικούς θησαυρούς τους από τα μουσεία και τις πινακοθήκες σε σπηροδρομικούς σταθμούς και παλαιά αρχοντικά, οι πληροφορίες για τις κινήσεις του «σκοτεινού» αντιπάλου εντένεαν μάλλον αισιοδοξία. Πίστευαν ότι η γερμανική οικονομία αντιμετώπιζε σοβαρά προβλήματα λόγω επανεξοπλισμού· ότι ο Χίτλερ υπονομεύει από τους αφανείς πολιτικούς του αντιπάλους που βρίσκονταν στην καρδιά του Εθνικοσοσιαλιστικού Κόμματος· ότι ο Γκέρινγκ έρρεπε μάλλον προς ειρηνική λύση· ότι ο Φίρερ είχε τελειώσει και ότι το ζητούμενο ήταν πώς θα εξουδετέρωναν αυτόν τον «ξεμασκαραμένο απατεώνα» με τη μικρότερη δυνατή φασαρία· υποστήριζαν ότι ο άξονας Ρώμης - Βερολίνου - Τόκιο είχε διασπαστεί· επίσης, περιόριζαν τις ναζιστικές φιλοδοξίες μόνο στην ανάκτηση της Πολωνίας. Καταλαβαίνουμε λοιπόν σε τι νερά έπλεε το αγγλικό Κοινοβούλιο όταν ο Τοάμπερλεν και ο Λόρδος Χάλφαξ πάσχιζαν να αποκριτογραφίσουν τους οκοπούς του Χίτλερ με βάση τις κατηγορίες του φιλελευθερισμού, της ισορροπίας των δυνάμεων, του κοινού καλού, του πόσονος σφάλματος κ.τ.λ. Το παράδοξο είναι όμως ότι κάτι ανάλογο ίσχυε και στους κόλπους της γερμανικής ηγεσίας, η οποία -αβέβαια για τις βρετανικές και γαλλικές προθέσεις του Νταλντιέ- επέμενε ότι ο πόλεμος θα παρήμενε τοπικός και δεν θα μετατρέποταν σε παγκόσμιο.